

ÄIDIT, LUOKAT JA MIINA SILLANPÄÄ

Irma Sulkunen: Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen. *Hanki ja jää*. Helsinki 1989.

Irma Sulkusen tutkimus Miina Sillanpäästä on hyvin kiinnostavalla tavalla tehty elämänkerta. Se on tutkimus työläisnaisliikkeestä ja vuosisadan vaihteeseen ajoittuvasta sukupuolten välisten suhteiden murroksesta. Miina Sillanpään elämäntyön kautta kirjassa tarkastellaan aluksi palvelijoiden järjestäytymistä, palkollissäännön kumoamista ja samalla porvarillisen (patriarkaalisen) perhe- muodon hajoamista. Edelleen tarkastellaan sosiaalivaltion syntyä, työläisnaisliikkeen panosta äitiyspolitiikkaan ja erityisesti aviottomille äideille ja lapsille tarkoitettujen Ensi-kotien rakentamista. Kolmanneksi tarkastellaan perheenmäntien työn ammatillistamista ja kotitalouksien kohennusohjelmaa sekä ns. kotikultin vakiinnuttamista ja levittämistä myöskin työläisperheiden keskuuteen. Nämä muodostavat omalle lukukokemukselleni elämänkerran pääjuonen, johon nähden muut poliittiset tapahtumat ja ideologiset virtaukset, kuten suurlakko, kansakunnan itsenäistyminen, kansalaissota sekä talvi- ja jatkosota ovat toiminnan reuna-ahoja.

Elämänkerran kirjoittamisen metodina on yhden nais-toimijan harjoittaman politiikan kautta valottaa yhteiskunnallisia tapahtumia. Metodi on hyvin kiinnostava, sillä myös yhteiskuntatieteissä pyritään löytämään tapaa yhdistää yhteiskunnalliset rakenteet ja ihmisten toiminta siten, että kansalaiset nähtäisiin aktiivisina subjekteina yhteiskunnallisissa prosesseissa.

Tutkimuksen johdannossa Irma Sulkunen hahmottelee tämän kaksisuuntaisen lähestymistavan pitävän sisällään yhtäältä Miina Sillanpään toiminta-elämänkerran, jossa yhteiskunnalliset rakenteet ja tilanteet määräävät yksilön toimintaa, haastavat häntä toimimaan, mutta samalla myös muuntuvat toiminnan tuloksena, ja toisaalta muutoksen, joka sosiaalisessa sukupuolijärjestelmässä palkkatyön yleistyessä ja luokkayhteiskunnan vakiintuessa tapahtui. Pohdiskelen tässä arvostelussa ennen kaikkea tämän metodin onnistumista naisten toiminnan tulkinnoissa.

Kuva naistoimijoista

Miina Sillanpää oli työläisnaisliikkeen aktivisti, jota uransa alkuvaiheessa tuhdutti palvelijoiden asema ja työolosuhteet sekä aviottomiin äiteihin ja lapsiin kohdistunut moralisointi ja epäoikeudenmukainen kohtelu. Hänen elämäntyönsä keskeinen sisältö oli taata työläisnaisille taloudelliset ja moraaliset mahdollisuudet äitiyteen ja kotiolosuhteisiin. Näitä tavoitteita Miina Sillanpää ajoi osuustoimintaliikkeessä, sosiaalidemokraattisessa puolueessa ja sen naisjärjestössä, Suomen hallituksessa sekä Ensi Koti -liikkeessä.

En henkilökohtaisesti näe tässä toiminnassa niin läpi-

tunkevaa porvarillisuutta ja oikeistolaista sosiaalidemokratiaa kuin kirjoittaja tekee. Tosin Miina Sillanpää kieltäytyi järjestövereistaan poiketen ottamasta osaa kansalaissodan aseelliseen taisteluun ja jatkoi elämäntytään sodan jälkeen siitä, mihin oli sitä ennen päätenyt. Poliittisessa kartassa hän kyllä sijoittuu sosiaalidemokraattien mallilliseen siipeen, mutta hänen toimintansa sisältö on laaja-alaisempi, kuin miltä valtiollinen ylätason määrittely kuulostaa. Naispolitiikka ei välttämättä redusoitu tavanomaiseen poliittiseen jakoon.

Naisten toiminnan analyysi yksinkertaistuu, jos sitä tulkitaan pelkstänsä ns. luokkanäkökulmasta käsin, minkä koin puutteeksi tässä analyysissä. Naisnäkökulma antaisi mahdollisuuden tutkia naisten reproduktiivtyötä ja siitä kohoavia poliittisia intressejä, mitä Miina Sillanpään elämäntyö puhtaimmillaan edustaa, omalakisena prosessina.

Käsitteet reformistinen ja vallankumouksellinen tai konservatiivinen ja radikaali saavat toisen merkityksen, kun niitä tarkastellaan luokkataistelunäkökulman sijaan sukupuolikamppailun perspektiivistä. On suorastaan vallankumouksellista ja radikaalia vaatia äidille, myöskin työläis- tai aviottomalle äidille, oikeutta lapsiinsa sekä moraalisia ja taloudellisia edellytyksiä heitä elättää, kun suhteutetaan vaatimus patriarkaalisen perherakenteen ja holhoavan valtion luomiiin reunaehtoihin. Luokkanäkökulmasta sen sijaan naisten toiminta on reformistista näpertelyä.

Patriarkaalinen perhe- ja yhteiskuntarakenteen on sen verran 'itsenäistynyt yhteiskuntasuhde', että sen kehityslogiikkaa tulisi tarkastella erillään naistoimijoista, myös kaksisuuntaisen metodin puitteissa. Irma Sulkusen keskeinen teesi 'kollektiivisesta ihmiskuvasta', jonka hän näkee vallinneen ennen kuvattua vuosisadan vaihteen murrosta ja sukupuolten maailmojen erkaantumista, hämärtää tätä analyysiä, sillä se romantisoii menneet ajat eikä anna sijaa patriarkaalisten valtasuhteiden erittelylle. Niinpä elämäkertatutkimuksesta ei käy tarkkaan selville, mitä vastaan naiset kamppailivat ja missä puitteissa vastarinta muodostui.

Kun Miina Sillanpää keskittyi 1930-luvulla työläis- ja maaseutuperheiden kotitalouksien kohentamiseen, vaikuttaa se tutkimuksessa hyvin porvarilliselta ja naisen elinpiiriä kaventavalta. Rivien välistä voi lukea, että naiset ovat (kanssa)syölyisiä omaan alistukseensa. Nais-toimija saa kokonaan vastuulleen asemaansa vaikuttavan yhteiskuntasuhteiden kirjon, johon toki miestoimijoilla ja virallisella yhteiskuntakoneistolla on ollut oma (vahva) vaikutuksensa. Toimijanäkökulman tarkoituksena on nähdäkseni ymmärtää toiminnan mahdollisuudet ja rajat joko tehdä vastarintaa tai sopeutua.

Historiankulun monimuotoisuus ja toiminnan paradoksit

Sukupuolten maailmojen erkaantuminen toimii naisten emansipaatiota ajatellen kahdella ristiriitaisella tavalla. Yhtäältä se takaa naisille mahdollisuuden kontrolloida

omaa työtään ja inhimillistä uusintamista (so. lasten synnyttämistä ja hoitoa). Se takaa itsenäisyyden vaikkakin tarkoin rajatuissa sukupuolikategorian puitteissa. Toisaalta se taas uusintaa patriarkaalisen yhteiskunnan sukupuolijakoa ja hierarkiaa. Maaseutuyhteiskunnan 'kollektiivinen ihmiskuva' pitää sisällään myös tämän jaon ja hierarkian.

Sama kaksinaisuus, paradoksaaliselta näyttävä aaltoilu, ilmenee myös naisten yhteiskunnallisessa toiminnassa. Naiset ovat koko naisliikkeiden olemassaoloajan toimineet välillä sukupuolten välistä työnjakoa mukaillen eli äitiyttä ja naisten erityisyyttä korostaen ja välillä taas pyrkien irti perheriippuvaisuudesta yksilöiksi ja tasa-arvoisiksi kansalaisiksi. Tätä ulottuvuutta ei voi palauttaa luokkajano mukaiseksi, kuten tässä analyysissä implisiitisti tehdään. Sukupuolten erkaantuneita maailmoja ei voi redusoida porvarillisen yhteiskunnan tuotteeksi sekä ylä- ja keskiluokkaisten naisten tavoitteeksi ja samalla olettaa sosialismin sekä vasemmistolaisten työläisnaisten pyrkivän aina tasa-arvoon ja sukupuoliriippuvaisuuden purkamiseen.

Työläisnaisten pyrkimys hallita äitiyttä yhteiskunnallistamisutopioiden ohella saattaa siis näyttää paradoksaaliselta. Kansalaissodan jälkeinen tilanne osoittaa kärjistien luokan ja sukupuolten monimutkaisen kytkennän tässä kysymyksessä. Työläisäidit eivät halunneet antaa lapsiaan kasvatettavaksi pohjanmaalaisiin (valkoisten tarjoamiin) sijaiskoteihin, vaan alkoivat rakentaa vastayhteiskuntaa, jossa työväenjärjestöt tarjosivat lasten huolto- palvelua ja jossa he saattoivat parjattuina punaleskinäkin pitää lapset itsellään. Sulkusen mielestä on paradoksaalista, että sosialistinaiset samanaikaisesti vaativat yhteiskunnallisen päivähoiton järjestämistä. Ensinnäkin on sosiaalipoliittisesti eri asia kehittää sijaiskotihoitoa kuin lasten päivähoitoa. Toiseksi työläisnaiset eivät toki halua päästä eroon lapsistaan, vaikka haluavat yhteiskunnan tai yhteisöjen jakavan heidän hoitovastuutaan.

Voidaan tietenkin väittää, että historiantutkija esittää pelkästään neutraaleja faktoja, kun sen sijaan yhteiskuntatiede on poliittista. Tässä elämäkertatutkimuksessa kuitenkin faktojen valikointi, sijoittelu ja niitä kuvaileva ja tulkitseva kieli on paikoin hyvinkin arvottavaa. Kun samassa kappaleessa kuvataan vankileirillä viruvia Miinan järjestöisaria ja Miinan osallistumista Suomen hallitukseen, halutaan rivien välissä ikään kuin osoittaa, että Miinan olisi luokkapetturi. Psykologisoivat termit, kuten omahyväisyys ja vallanhalu, astuvat Miinan toiminnan selittäjiksi silloin kun poliittinen analyysi loppuu. Jotkut ilmaisut ovat huomattavan arvostelevia, kuten kuvaus Miina Sillanpään motiiveista omistautua Ensi Kodille elämänsä ehtooppäivinä.

Olisin siis kaivannut hengittävämpää otetta naisten toimintaa kuvaavien 'faktojen' esittelyssä. Naisten yhteistoiminta yli puoluerajojen, erityisesti kotien kohentamiseksi tehty työ, sävyttyy porvarillisuuden (jopa fasisminhenkisyden) leimalla. Mitään emansipatorista kirjoittaja ei tässä näe, vaan 1930-luvun rotuhygienian ja talvisodan hengen alle peittyä niin Miinan käynnistämä

abortti- ja inestikeskustelu kuin naistentalohankekin.

Historiallisessa faktassa ovat tämän elämäkertatutkimuksen ansiot. Irma Sulkunen on penkonut kiinnostavaa ja ennen tieteellisesti raportoimatonta työläisnaisliikkeen toimintaa ja suomalaisen yhteiskunnan sosiaalishistoriaa ja kuvannut sitä romaanimaisella lennokkaudella.

Värikkäästi raportoitu aineisto puhuttelee myös ohi siitä tehdyn analyysin. Tekee mieli tehdä kauaskantoisempia, aina nykyaikaan ulottuvia johtopäätöksiä. Suomalaista naisliikettä koskevissa tutkimuksissa on luonnehdittu tässä tutkittuja ajanjaksoja (1920—1940-lukuja) hiljaiseksi kaudeksi tai naisellisen mystiikan ajaksi, koska naiset tällöin toimivat sukupuolten työnjakoa mukaillen eli kotia ja äitiyttä korostaen.

Lähemmästä tarkastelusta kuitenkin selviää, että tuolloin käynnistettiin monia naisten asemaa kohentaneita hyvinvointivaltioillisia projekteja ja sosiaalipoliittisia uudistuksia, joiden hyväksi naiset tekivät käytännönläheistä työtä. Niiden merkitys olisi ehkä syytä arvioida uudelleen.

RITVA NÄTKIN